

Ulikhet og ideologi: Hva kan norsk samfunnsforskning lære av Piketty?

Atle H. Haugsgjerd

Redaktør

a.h.haugsgjerd@samfunnsforskning.no

Arnfinn H. Midtbøen

Redaktør

a.h.midtboen@samfunnsforskning.no

Kjersti Thorbjørnsrud

Redaktør

kjersti.thorbjornsrud@samfunnsforskning.no

Med utgivelsen av *Capital in the Twenty-First Century* i 2013, satte Thomas Piketty ulikhet på dagsordenen med en kraft som er få akademiske utgivelser forunt. Forskere, allment samfunnsinteresserte så vel som politikere, lærte om hvordan den økonomiske ulikheten i mange land har skutt i været de siste 30–40 årene til fordel for en svært liten minoritet av superrike. Boken ga dessuten nye innsikter i de virkelig lange utviklingslinjene i de rikes andel av formue og rikdom. Pikettys sentrale tese i boken – at økende ulikhet drives av at avkastningen på kapital er større enn veksten i økonomien – er omdiskutert. Det samme er hans foreslåtte politiske løsninger. Likevel er det liten tvil om at Pikettys fremstilling av endring og kontinuitet i økonomisk ulikhet plasserte ulikhetsforskningen i sentrum for både det politiske og akademiske ordskiftet.

I sin siste bokutgivelse – *Capital and Ideology* fra 2019 – tar Piketty opp igjen tråden fra 2013-utgivelsen. Denne gangen utvider han perspektivet til de politiske og ideologiske strukturene som skaper og reproducerer ulikhet. Over mer enn 1000 sider analyserer Piketty hvordan sosial og økonomisk ulikhet opp gjennom historien er blitt rettferdiggjort og opprettholdt av politikk og ideologi. Boken har et globalt empirisk nedslagsfelt der ulikhetsregimer fra førmoderne tid og frem til vår egen samtid, i ulike verdensdeler, analyseres. Analysene bygger på et vell av forskjellige historiske datakilder. Slik er den et sjeldent ambisiøst forsøk på å skape ny forståelse for økonomisk ulikhet via tilnærminger som går langt utover økonomifaget. Piketty bygger på perspektiver og innsikt fra fag som antropologi, historie, sosiologi og statsvitenskap samtidig som han i høyeste grad utfordrer andre fagfelts grep om den voksende ulikheten i vår samtid.

Tidsskrift for samfunnsforskning (TfS) har som ambisjon å være et tidsskrift for hele spekteret av norsk samfunnsforskning. Selv om sosiologi og statsvitenskap er fagområdene

som er mest fremtredende, er også sosialantropologi, historie, medievitenskap og økonomi representert i tidsskriftets spalter. Pikettys flerfaglige tilnærming til studiet av ulikhet – i kombinasjon med hans betydning for det akademiske og offentlige ordskiftet – gjør det naturlig for oss i *TjS*-redaksjonen å invitere til et symposium om hans siste bokutgivelse. I dette nummeret har vi derfor invitert tre nestorer innenfor norsk samfunnsforskning, fra henholdsvis statsvitenskap, sosiologi og samfunnsøkonomi, til å reflektere rundt hva deres fag kan lære av Pikettys siste bok.

Øyvind Østerud, professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo, fremhever blant annet Pikettys kritiske analyse av populismebegrepet slik det anvendes på fremvoksende protestbevegelser og fløypartier, og de økende konfliktene rundt europeisk integrasjon og globalisering i sitt bidrag. Ikke minst trekker Østerud frem Pikettys analyse av hvordan rikdom i dag legitimeres av et presteskapslignende «Brahmin-Venstre», som først og fremst appellerer til den høyt utdannede middelklassen på den ene siden og et «handelshøyre» som fremstår som vår tids «krigeradel» på den andre. Tilbake står den tradisjonelle arbeiderklassen, de lavt utdannede og økonomisk lavprivilegerte, som blir hjemmesittere under valg, eller setter sin lit til «sosialnativistiske» nasjonalkonservative protestpartier. Det Østerud savner, er en tydeligere analyse av hva som kan mobilisere til endring i Pikettys analyser. Piketty fremmer et politisk program bygget på radikal omfordeling, men hva er de sosiale og politiske betingelsene for at dette skal lykkes? Her er den statsvitenskapelige analysen spinkel, slik Østerud ser det.

Marianne Norli Hansen, professor i sosiologi ved Universitetet i Oslo, trekker linjene tilbake til sosiologifagets begynnelse i sin vurdering av Pikettys analyser. Hun påpeker at spørsmål om hvordan ulikhet i samfunnet legitimeres, har vært et kjernetema i sosiologien siden Marx og Weber og ikke minst i arbeidene til Bourdieu. Ikke desto mindre er det noen slående forskjeller mellom sosiologifagets analyser av ulikhet og de analysene Piketty fremsetter i *Capital and Ideology*, ifølge Hansen. Hun er kritisk til fraværet av konkrete aktører og deres interesser og spør om det er mulig å forstå hvordan ulikhet rettfærdiggjøres uten en dypere analyse av hvem som opprettholder ulikhet, og hvordan prosessen forløper. Hansen mener at denne mangelen hos Piketty blir særlig tydelig hvis vi ønsker å forstå og forklare motstand og protest mot eksisterende fordeling av rikdom og makt: Uten et blikk for konkrete aktører og gruppers interesser og strategier blir ikke analysen sosiologisk overbevisende slik hun ser det.

Det siste bidraget i dette symposiet er skrevet av Kalle Moene, professor i samfunnsøkonomi ved Universitetet i Oslo. Moene berømmer Piketty for å bidra med noe annet enn et «nyklassisk eller trangt» blikk på økonomi og ulikhet og er tydelig på at både økonomifaget og andre samfunnsvitenskapelige disipliner har mye å lære av en slik flerfaglig tilnærming til studie av ulikhet. Samtidig er han kritisk til det som tidvis fremstår som en funksjonalistisk samfunnsforståelse hos Piketty, der det ikke gis en teoretisk overbevisende analyse av hvordan og hvorfor ideologiene som forsvarer ulikhet, kan opprettholdes over tid og generasjoner. Moene er også kritisk til at Piketty tilsynelatende gir ideologi og politikk forrang fremfor materiell ulikhet i økonomiske og sosiale forhold, snarere enn å tilby en analyse av hvordan disse faktorene virker gjensidig forsterkende, eller hvordan andre forhold andre steder – som fagforeningenes sterke posisjon og ideologi i de nordiske landene – har bidratt til en viss oppdemming for ulikhet.

Etter vårt skjønn viser de tre bidragene i dette symposiet hvordan Pikettys arbeid har relevans på tvers av de samfunnsvitenskapelige disiplinene. Pikettys nye storverk kan og skal selvsagt kritiseres, og innvendingene som har kommet frem i symposiet, er forhåpentligvis bare starten på en større debatt om hva analysene hans forteller oss om ulikhetens

årsaker, legitimering og langsiktige konsekvenser. Vårt håp er at dette symposiet bidrar til økt interesse for studiet av ulikhetens mange dimensjoner: at det inspirerer norske samfunnsforskere til å se utover sin egen fagdisiplin, og at det bidrar til en opplyst offentlig samtale om denne tematikken.